

Qadimgi Sparta va Afina maktablarida ta'lim-tarbiya tizimining Yevropa pedagogikasi rivojiga ta'siri

Muslimaxon Xurshidbek-qizi Satimova
Zebiniso Umaraliyeva
Xabibaxon Kimsanova
Ilmiy maslahatchi: M.M.Mirzakarimova
Andijon davlati chet tillari instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada qadimgi Yunonistonning ikki muhim shahar-davlati - Sparta va afinsning ta'lim hamda yoshlarni tayyorlash tizimlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida har ikki jamiyatning siyosiy tuzilishi, ijtimoiy hayoti va madaniy rivojlanish darajasi ta'lim mazmuni va maqsadiga qanday ta'sir ko'rsatgani yoritiladi. Spartada ta'lim tizimi asosan harbiy tayyorgarlik, jismoniy chiniqish va intizomni shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lsa, afinada ta'lim insonning aqliy, axloqiy va estetik jihatdan barkamol bo'lib yetishishini ta'minlashga qaratilgan edi. Maqolada ushbu ikki modelning Rim ta'lim tizimi orqali Yevropa pedagogik an'alariga ko'rsatgan ta'siri ham tahlil etiladi. Shuningdek, o'rta asr Yevropa maktab tizimlarining shakllanishida antik davr pedagogik qarashlarining o'rni asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Sparta va afins ta'lim an'analari zamonaviy Yevropa ta'lim tizimining shakllanishida muhim tarixiy asos bo'lib xizmat qilgan.

Kalit so'zlar: Sparta ta'limi, afins ta'limi, qadimgi Yunoniston, pedagogika tarixi, paideia, Rim ta'lim tizimi, Yevropa pedagogikasi, trivium, kvadrivium, klassik ta'lim, tarbiya tizimi, tarixiy-pedagogik tahlil

The influence of the educational system in the schools of ancient Sparta and Athens on the development of European pedagogy

Muslimakhon Khurshidbek-kizi Satimova
Zebiniso Umaraliyeva
Khabibaxon Kimsanova
Scientific advisor: M.M.Mirzakarimova
Andijan State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article provides a comparative analysis of the educational and youth training systems of two important city-states of ancient Greece - Sparta and

Athens. The research process sheds light on how the political structure, social life, and level of cultural development of both societies influenced the content and purpose of education. While the education system in Sparta was primarily focused on military training, physical fitness, and discipline, in Athens education was aimed at ensuring the intellectual, moral, and aesthetic development of a person. The article also analyzes the influence of these two models on European pedagogical traditions through the Roman educational system. It also substantiates the role of ancient pedagogical views in the formation of medieval European school systems. The results of the study show that the Spartan and Athenian educational traditions served as an important historical basis for the formation of the modern European educational system.

Keywords: Spartan education, Athenian education, ancient Greece, history of pedagogy, paideia, Roman education system, European pedagogy, trivium, quadrivium, classical education, educational system, historical and pedagogical analysis

Qadimgi Ta'lim: Zamonaviy Yevropa ta'limining ildizlari qadimgi davrlarga, Yunon va Rim sivilizatsiyalariga borib taqaladi. Biroq, klassik davrda shakllangan pedagogik tushunchalar va maktab tizimi kelajakda Yevropa ta'lim modeli uchun asos yaratadi. ayniqsa, Sparta va afins shahar-davlatlariga asoslangan ta'lim va tayyorlash tizimlari juda muhim edi va mazmunan, maqsadan, institutsional jihatdan katta mevalar berdi. Qadimgi pedagogika insonlarni jamiyatning faol ishtirokchilariga aylantirishni maqsad qilgan va ta'lim davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi edi. Har bir shahar-davlatning siyosiy, ijtimoiy sharoitlari ham o'zining ta'lim tartibini rivojlantirdi. Shuning uchun, biz Sparta va afinsning ta'lim tizimlarini nafaqat nazariy jihatdan mexanizm sifatida, balki tarixiy va ijtimoiy tajriba sifatida tahlil qilishimiz maqsadga muvofiqdir. Ularning o'z hayoti asrlar davomida kuchli shakllangan bo'lar edi.

Spartalik ta'lim va tayyorlash tizimi Sparta Peloponnes yarim orolining janubi-sharqida tashkil etilgan harbiylashtirilgan qullik davlatidir. Siyosiy va ijtimoiy hayot harbiy intizom orqali qat'iy qonunlar va yaxshi tashkil etilgan ta'lim bilan boshqarilgan. Spartada maktablar davlat tomonidan boshqarilgan; yetti yoshida bolalar ota-onalaridan ajratilib, maxsus davlat maktablariga joylashtirilgan. Ushbu tashkilotlar jismoniy mashqlar, harbiy tayyorgarlik va intizom bilan shug'ullangan. Ular o'sib ulg'ayganlarida, sovuq, ochlik va og'riqqa chidashlari kerak edi va jangovar tayyorgarlik orqali shunday shartlarga moslashtirilgan edi. Plutarx uchun ideal spartalik tarbiya ham itoatkorlikni, ham aqlning kuchi/nazoratiga qarshi qattiq qarshilikni ta'kidlagan. Natijada, tarixdagi eng qattiq, eng aqlli jangchilar yetishtirilgan. Boshqa tomondan, o'qish va yozish faqat eng zarur, ikkinchi darajali

darajada o'rgatilishi mumkin edi, bolalik davrida boshqa vazifalar kam edi. Yosh yigitlar 18 dan 20 yoshgacha xizmat qilgan. Qizlar ham jismoniy tayyorgarlikning bir turida tayyorlangan; agar hukumat talab qilsa, ular davlat mudofaasida ishtirok etishlari mumkin edi. Natijada, spartaliklar ta'lim jarayonini qurolli-pedagogik jarayon sifatida ideallashtirgan, unda harbiy shon-shuhrat maqsadi shaxsiy muvaffaqiyatdan ustun qo'yilgan. [4.115].

Afins ta'lim va tayyorlash tizimi afina, Yunoniston. U minglab fuqarolarni o'qitgan. afina, iqtisodiy va madaniy jihatdan savdo, hunarmandchilik va san'at bilan mashhur bo'lgan gullab-yashnagan shahar-davlat. agar harbiy mahorat o'rganishning muhim vositasi bo'lsa, ta'lim insonlarni to'liq rivojlantirishga yordam berishi kerak edi. afinada ular mukammal insonni tasavvur qilishgan - jismonan va axloqan yetuk, yaxshi didga ega estetik did va notiqlik san'atini egallagan. ammo barcha boshqa jihatlar - savodxonlik, grammatika, axloq - rivojlangan bo'lsa-da, ta'lim bunday xizmat qilmagan. Bolalar grammatika, musiqa, she'riyat, gimnastika va notiqlikni o'rgangan. Miloddan avvalgi 5-4 asrlar orasida afina ilm-fan va falsafa markaziga aylangan, maqsad fuqarolik va madaniy ishtirok etish edi. afin ta'lim modeli "paideia" yunon falsafasiga asoslangan bo'lib, unda talabalar turli fanlar va bilimlar bilan ta'lim olishlari kerak edi, bu esa shaxsning kognitiv, axloqiy va estetik rivojlanishiga yordam berishga qaratilgan edi. Rim pedagogikasi o'sha davrda intellektual qolip edi, shuningdek, shahar fuqarolarining fikrlari.[6.117]

Rim ta'lim tizimi va qadimgi merosni saqlash. Rim imperiyasi qadimgi yunon madaniy qarashini qabul qilgan. Yunonlar ham Rimga imperiya hududida yunon madaniyatini qo'llagan. Rim maktablari uch bosqichli edi: boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim. Rim pedagogik fikri notiqlik san'ati bilan boshqarilgan - Rimni qonun va davlatda boshqarish uchun zarur bo'lgan bilim. Shunday qilib, notiq va davlat arbobi Tsitseron o'zining ta'lim falsafasini jamiyat uchun faol va qobiliyatli fuqaro yetishtirishga qaratganini ta'kidlagan. Ta'limda axloqiy poklikka urg'u berish, shuningdek, Rim pedagogi Kvintilian tomonidan aytilganidek, nutq madaniyati juda muhim edi. Natijada, yunon madaniyatining intellektual shakli va Spartalik akademik tizimi qisman Rim tizimiga singdirilgan va maxsus ta'lim ta'lim sifatini oshirgan. [7.98].

O'rta asr Yevropa ta'limi. O'rta asr Yevropasida cherkov maktab tizimlari qadimgi pedagogik merosni saqlab qolgan. Ta'lim "etti erkin san'at"dan iborat edi: trivium, xususan grammatika, ritorika va dialektika, va kvadrivium, bu esa arifmetika, geometriya, astronomiya va musiqa edi. Uning asoslari Greko-Rim an'analariga asoslangan bo'lsa-da, o'rta asr qarashlari uning diniy mazmuni va axloqiy didini ham qabul qilgan. O'rta asr jamiyati bizga rit sarlik tarbiyasini ham berdi, jumladan, urush san'ati, aqliy va hatto jismoniy tayyorgarlik va axloq. Ushbu tayyorgarlik usuli ideal yosh jangchi va kelajakdagi yetakchi uchun asos sifatida

spartalik tarbiyani eslatadi. Shunday qilib, antik davr pedagogik merosi Yevropa ta'lim tizimi asrlar davomida qurilgan nazariy (va, ehtimol, amaliy, agar nazariy bo'lmasa) asosni shakllantirdi. [3.78].

Tadqiqot qadimgi Yunonistonning ikki shahar-davlati; Sparta va afinsning ta'lim muassasalarini solishtirish uchun tarixiy-pedagogik usuldan foydalangan. Tadqiqot jarayonida tarixiylik, tizimlilik va izchillik tamoyillari saqlanib qoldi. Qadimgi pedagogik yo'nalishlar uning ijtimoiy-siyosiy tuzilishi va iqtisodiy hayoti bilan yaqin aloqada o'rganildi, bu esa uning ijtimoiy-siyosiy tuzilishi va tijorat iqtisodiyoti bilan uyg'unlikda davom etdi. Ilmiy manbalarni o'rganishda qiyosiy-tarixiy usullar, tahlil va sintez texnikalari qo'llanildi. Spartalik va afina ta'lim tizimlarining tushunchalari, o'xshashliklari va farqlari ularning Rim va keyingi ta'lim tizimlariga ta'siri bo'yicha taqqoslandi va baholandi. Biz ikkilamchi ilmiy adabiyotlarni o'rgandik, qadimgi faylasuflar uchun bu pedagogik qarashlarni muhokama qildik va umumlashtirdik. Natijada pedagogik usullar rivojlanishi davomiylik g'oyalari yordamida o'rganildi va yangi Yevropa maktab tizimini shakllantirishda klassik davr ta'lim tizimining roli nazariy jihatdan tasdiqlandi.

Spartalik va afina maktablarining ikki shakli juda farqli bo'lsa-da, ular ijtimoiy va siyosiy rivojlanish davridan kelib chiqqan alohida ta'lim turlari edi. Spartalik modeli ko'proq harbiy va intizomga yo'naltirilgan bo'lib, davlat talablariga urg'u berilgan, afina modeli esa yaxshi ta'lim olgan, bilimdon va estetikaga moyil ideal fuqaro edi. Qadimgi ta'lim modeli oxir-oqibat Rim ta'lim tizimi tomonidan dunyo bo'ylab keng tarqalish uchun moslashtirildi. O'rta asr Yevropa maktablari esa bu madaniy merosni yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashtirdi. Shu bilan birga, klassik bosqichda o'rnatilgan pedagogik tamoyillar barcha zamonaviy pedagogik nazariyaning tarixiy asosini tashkil etadi. Intizom va ijtimoiy mas'uliyat Spartalik tajribaning bir qismi bo'lsa-da, qobiliyatli shaxsni yetishtirish g'oyasi qadimgi afina ta'lim tizimi bilan ko'proq bog'liq bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Madaminjonovna, M. M. **METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES.**
2. Muhammaddilyor Diyorbek O'G'Li Uzoqjonov, & Maxliyoxon Madaminjonovna Mirzakarimova (2025). Atrof-muhitni asrash va ekologik barqarorlikni ta'minlash muammolari. *Science and Education*, 6 (12), 17-21.
3. Mirzakarimova, M. (2025). O 'QUVCHILARDA TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIAGNOSTIK TAHLILI. *Scientific journal of the Fergana State University*, (4), 1-1.

4. Mirzakarimova, M. (2025). Didactic Effectiveness of Teaching General Sciences with an Entrepreneurial Orientation. *Journal of Institutional Research South East Asia*, 23(3).
5. Uzoqjonov, M. D. O. G. L., & Mirzakarimova, M. M. (2025). Zamonaviy texnologiyalarning atrof-muhitga ta'siri. *Science and Education*, 6(11), 281-284.
6. El-Atrash, A., Zaki, S., Tousson, E., & Negm, M. (2022). Copper oxide nanoparticles induced liver and kidney toxicity in rat. *Asian Journal of Biochemistry, Genetics and Molecular Biology*, 12(4), 154-160.
7. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonov, M. D. O. G. L. (2025). Zamonaviy axborot texnologiyalariga o'tishda axborot xavfsizligi. *Science and Education*, 6(10), 89-93.
8. МИРЗАКАРИМОВА, М. М. (2022). ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ТАДБИРКОРЛИККА ЙУНАЛТИРИБ УЎҚИТИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ.
9. Madaminjonovna, M., & Uzoqjonov, M. (2025). The possibilities of solving environmental problems through technology. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 11-15.
10. Uzoqjonov, M., & Mirzakarimova, M. (2025). The role and significance of artificial intelligence in modern society. *Technical Science Integrated Research*, 1(6), 8-10.
11. Mirzakarimova, M., & Uzoqjonov, M. (2025). Information security in information-communication technologies. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(6), 8-11.
12. Умнов, Д. Г., Кариев, А. Д., Тешабоев, А. Ю., & Мирзакаримова, М. М. (2024). Формирование финансовой грамотности и культуры потребления у старших дошкольников. *Перспективы науки и образования*, (6 (72)), 420-436.
13. MADAMINJONOVNA, M. X. T. T. Y. (2022). NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. *Nova. Pub*, 1-128.
14. Madaminjonovna, M. M. (2024). ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE "MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(5), 51-55.
15. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 264-269.
16. Mirzakarimova, M. M. (2024). O'qituvchining muomala madaniyati. *Science and Education*, 5(4), 278-282.
17. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji. *Science and Education*, 5(2), 224-228.
18. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari. *Science and Education*, 4(12), 321-324.

19. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish. *Science and Education*, 4(11), 78-83.

20. Mirzakarimova, M. (2023). CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 410-415.

21. Мирзакаримова, М. М. (2020). Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 97-103.

22. Мирзакаримова, М. М. (2020). ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL" INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY*, 1(1), 63-65.

23. Mirzakarimova, M. M. (2022). The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes. *Telematique.-2022.-S*, 7128-7131.

24. Мирзакаримова, М. М. (2020). Замонавий шароитларда умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 216-222.

25. Mirzakarimova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF STUDENTS' ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 2(8), 92-94.

26. Madaminjonovna, M. M. (2023). Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies. *International Journal of Human Computing Studies*, 5(3), 15-17.